

Stručni rad

GLAS TIŠINE

Martina Curk
OŠ Kozara Nova Gorica

Sažetak

Selektivni mutizam je rijedak, ali složen poremećaj. Za njega je značajno da djeca, koja inače nemaju poteškoće s komunikacijom, u određenim situacijama prestaju govoriti. Ta djeca bez poteškoća komuniciraju u svojim domovima i poznatim prostorima i s ljudima s kojima se osjećaju sigurno i opušteno. Ako se nađu u situaciji u kojoj se ne osjećaju sigurno i opušteno, obuzme ih duboki strah. Zbog povećanog straha i tjeskobe ne mogu govoriti, iako bi to željeli.

Selektivni mutizam može ozbiljno i negativno utjecati na život samog djeteta i na živote članova njegove obitelji. Često se javlja kada djeca pohađaju vrtić ili školu. Zato je važno da su pedagoški djelatnici upoznati s poremećajem i njegovim obilježjima, da ga znaju pravovremeno prepoznati te u proces uključiti roditelje i savjetodavnu službu.

Ključne riječi selektivni mutizam, škola, strategije, govor

1. Uvod

S obzirom na klasifikaciju u skladu s Dijagnostičkim i statističkim priručnikom za duševne poremećaje (DSM-5) kojega izdaje Američka psihijatrijska udruga, selektivni mutizam klasificiran je kao anksiozni poremećaj koji se javlja u ranom djetinjstvu. Pojavljuje se kod manje od 1% djece. Djeca sa selektivnim mutizmom, zbog teške tjeskobe, nisu sposobna obavljati normalnu komunikaciju u određenim socijalnim situacijama. Svi moraju biti svjesni da dijete ne šuti namjerno kako bi dominiralo situacijom. Radi se o stvarnoj nesposobnosti verbalne komunikacije.

Prosječna dob u kojoj se otkriva selektivni mutizam je između 3 i 8 godina, odnosno, kada dijete ide u vrtić ili školu, a nemogućnost verbalne komunikacije postane problem. U školi se od djeteta u velikoj mjeri očekuje da nastupa, sporazumijeva se i razgovara s drugima. Zbog toga spomenuta poteškoća postaje izraženija.

Shipon – Blum [5] kaže da je škola najteži prostor (su)života za djecu sa selektivnim mutizmom. Učitelji i školski kolege očekuju da će svi učenici biti uključeni u aktivnosti u učionici kroz interakciju i suradnju. U suprotnom, sva je pozornost usmjerena na njega. To je upravo ono što se djeci sa selektivnim mutizmom najčešće događa. Zato je najvažnije da se stručnjaci educiraju o poremećaju i djeci sa selektivnim mutizmom pristupe iz perspektive prihvaćanja i razumijevanja kako bi izbjegli takve neugodne reakcije u budućnosti.

2. Karakteristike djece sa selektivnim mutizmom u školi

Škola je često okoliš gdje dijete sa selektivnim mutizmom osjeća najveću razinu anksioznosti. Od trenutka ulaska djeteta u ustanovu pa sve do odlaska kući, cijelo je vrijeme okružen očekivanjima u vezi s određenim ponašanjima i znanjima. Različiti autori smatraju da je najučinkovitije da djetetu pružimo potrebnu pomoć u okolišu u kojemu su poteškoće najizraženije. Stoga su osnovni koraci za učitelje edukacija o selektivnom mutizmu, prilagodba nastavnih metoda potrebama djeteta i uspostava sigurnog i suosjećajnog odnosa s djetetom. Pedagoški djelatnici trebaju potražiti odgovarajuće pristupe i strategije kojima će pružiti pomoć djetetu sa selektivnim mutizmom na nastavi i u školskom prostoru. Ključni zadatak za učitelje i druge stručne djelatnike je pomoći djetetu smanjiti tjeskobu. Bitno je stvoriti sigurno, toplo, opušteno i ugodno okruženje. Budući da se na prvi pogled čini da od učitelja, koji uz dijete sa selektivnim mutizmom ima razred pun druge djece, očekujemo previše, prema Perednikovoj [4] to je investicija koja se doista isplati - pomoć od strane učitelja može skratiti liječenje za nekoliko mjeseci, čak i nekoliko godina te značajno utječe na kvalitetu života djeteta.

U školskom okruženju primjećujemo sljedeće karakteristike kod djece sa selektivnim mutizmom [1]:

- ne razgovara s učiteljicom ili vršnjacima;
- ne razgovara samo s određenim osobama;
- komunicira samo neverbalno;
- razgovara s roditeljima kada dođu po njega;
- izgleda nervozno;
- usamljeno je;
- izbjegava kontakt očima s učiteljicom i vršnjacima;
- odbija hranu (ili samo određenu hranu) u školi;
- pomokri se jer se ne usudi pitati za odlazak u toalet (ili se boji koristiti školski toalet).

Druge karakteristike koje možemo primijetiti kod djece sa selektivnim mutizmom [1]:

- poteškoće u osnovnoj komunikaciji (hvala, dobar dan, ...);
- sporiji odaziv (nakon postavljanja pitanja potrebno mu je više vremena za verbalni ili neverbalni odgovor);
- sporiji odaziv kod neverbalne komunikacije (pokazivanje prstom, klimanje glavom ...), zbog čega možemo posumnjati u njegove kognitivne sposobnosti,
- izrazita sklonost tjeskobi i strahu;
- veća osjetljivost na podražaje iz okruženja, dodire i zvukove;
- uobičajene reakcije kod kuće su: ukočenost, razdražljivost, sporost, osjetljivost (brzo plakanje), zapovijedanje, pričljivost, izražajnost;
- dobre intelektualne sposobnosti;
- interes za različita područja;
- unatoč poteškoćama u izražavanju vlastitih emocija dobro razumije emocije drugih osoba u svom okruženju;
- zainteresiranost za umjetnost.

U procesu planiranja rada potrebno je prepoznati ograničenja djece sa selektivnim mutizmom. U sklopu tog procesa djetetu postavljamo ciljeve koji ne smiju biti teško ostvarivi. Djeca sa selektivnim mutizmom bolje se snalaze u strukturiranom, uređenom i predvidljivom okruženju. Djeci pritom možemo pomoći različitim vizualnim pomagalima (raspored sati) i time predvidjeti svaku veću promjenu.

3. Strategije koje pomažu djeci i učiteljima

Nekoliko strategija koje učitelju i učeniku pomažu savladati svakodnevne izazove [4]:

- razvijanje komunikacijskog odnosa između učitelja i djeteta: premda dijete ne govori u školi, to ne znači da ne postoji komunikacijski put između učitelja i učenika. Učitelju je potrebno mnogo empatije, domišljatosti, kreativnosti, ustrajnosti te, prije svega, strpljenja da ustanovi kako prevladati komunikacijske prepreke. Perednikova [4] preporučuje kratka petominutna druženja učitelja i djeteta nekoliko puta tjedno, na kojima se učitelj trudi uspostaviti kontakt s djetetom. Druženje bi se trebalo odvijati u opuštenoj i

ugodnoj atmosferi. Neka učitelj obavlja svoje zadatke, a djetetu omogući da samo istražuje učionicu. Tako će se dijete naviknuti na blizinu učitelja i neće imati osjećaj da mora razgovarati s njim. Ako je djetetu dosadno ili mu je potrebno usmjeravanje, učitelj ga može upoznati sa zagonetkama, bojkankama ili sjediti pokraj njega. Nakon nekoliko susreta može mu nešto i pročitati ili započeti razgovor s njime bez očekivanja djetetovog odgovora.

- plan oblikovanja ponašanja; prvi korak u uspostavljanju komunikacije učitelja i djeteta je izgradnja međusobno ugodnog odnosa u kojem se kasnije polako izgrađuje neverbalna komunikacija (dijete upire prstom, klima, odmahuje), zatim se postupno uključujuće reprodukcija snimaka. Učitelj postupno uključuje korake, s obzirom na tempo djeteta. Važno je težiti polaganom, ali pouzdanom napretku.
- smanjenje razine tjeskobe djeteta u školi; važno je da se učitelj i stručni djelatnici, koji rade s djetetom, trude da se dijete sa selektivnim mutizmom u školi osjeća opušteno. Pritom je od ključnog značaja uspostava toplog odnosa. Dijete neka samo odabere gdje će i s kim će sjediti u razredu. Neka sjedi uz vršnjaka s kojim će se najbolje osjećati. Dijete bi trebalo što više sudjelovati unutar svoje zone udobnosti jer tako gradi svoju socijalnu i akademsku uključenost. Vrlo je važno na koji način učitelj razgovara s djetetom i njegovim školskim kolegama o poteškoćama djece sa selektivnim mutizmom. Pritom je od ključnog značenja da dijete i kod kuće normalno i glasno govori, kako bi kasnije to isto prenio i u školu.
- Briga za socijalnu interakciju s vršnjacima; dijete koje ne govori u školi na taj način gubi dragocjenu priliku za učenje socijalnih vještina. Poželjno je da učitelj među vršnjacima potraži djetetu dobrog komunikacijskog partnera i tako na suptilan način uspostavi njihov međudodnos;
- jačanje samostalnosti i samopouzdanja u školi; dijete sa selektivnim mutizmom nema utjecaja na svoje okruženje, ne može izraziti želju za određenom hranom ili izraziti svoje mišljenje, zato je zadaća učitelja da djetetu pokuša vratiti određenu kontrolu strukturiranjem njegovog okruženja. Pritom je važno ojačati one komunikacijske puteve koje dijete koristi. Učitelj ga treba uključiti u proces donošenja odluka, pitati za mišljenje, predlagati nove neverbalne geste kojima bi dijete moglo nešto reći. Neka potraži područja na kojima se dijete dobro snalazi i tako pomogne ojačati njegovo samopouzdanje. Važno je da učitelj pokaže da je svjestan da je sposoban i cijenjen.

Djetetu sa selektivnim autizmom učitelj može najbolje pomoći tako da stvori sigurno i opušteno okruženje neopterećeno tjeskobom i dodatnim pritiscima. Za dijete sa selektivnim mutizmom idealan je učitelj onaj koji razumije karakteristike njegovog ponašanja. Učitelj mora biti pun ljubavi i razumijevanja, a istovremeno posjedovati veliku količinu strpljenja i povjerenja. Neka bude kreativan i prilagodljiv u radu i omogući djetetu neverbalnu komunikaciju. Kada dijete osjeti da je prihvaćeno i da mu je omogućena neverbalna komunikacija, razina anksioznosti će se bitno smanjiti. Primjeri takve komunikacije su: upotreba signala rukom, upotreba različitih predmeta u razredu, kartice s napisanim porukama, a starija djeca mogu

pisati na ploču ili u bilježnicu. Kada se dijete osjeti dovoljno sigurno, a tjeskoba smanji, učitelj može započeti s poticanjem verbalne komunikacije. Djeca sa selektivnim mutizmom najlakše napreduju kada se pomoću zabavne igre govor podijeli u manje dijelove (npr. oponašanje životinjskog glasanja, zatim izgovor slova ili slogova, povezivanje slova u riječi i kasnije povezivanje slova u rečenice). Najučinkovitiju pomoć predstavljaju maleni koraci koji djetetu pružaju zabavu.

Rad sa selektivnim mutizmom zahtijeva vrijeme i strpljenje, a za dijete puno pozitivnog ohrabrenja i suosjećanja. Iznimno je dragocjen i neprocjenjiv osjećaj kada učitelji i stručni djelatnici prvi put čuju glas djeteta i primijete uspješan napredak.

4. Zaključak

Važno je biti svjestan da su djeca sa selektivnim mutizmom ista kao i sva ostala djeca. Trebaju samo prikladnu, kontinuiranu, učinkovitu dodatnu pomoć i podršku koja im pomaže u suočavanju sa spomenutim poteškoćama. Pritom je od ključnog značenja da na dijete gledamo kao na pojedinca temeljem njegovih potreba, interesa, želja i osobina. U cjelokupan proces moraju biti uključeni svi na koje selektivni mutizam utječe u bilo kojem aspektu - dijete, roditelji i škola. Samo međusobnom suradnjom i kreativnim odnosima koji se neprekidno isprepliću među sobom možemo ostvariti napredak u smjeru ublažavanja ili čak nestajanja mutizma. Time doprinose lakšem i kvalitetnijem životu pojedinca koji se suočava sa spomenutom poteškoćom.

5. Literatura

- [1.] Kesič Dimić, K. (2010). Svi učenici mogu biti uspješni: Upute za rad s učenicima s posebnim potrebama. Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- [2.] Kunstelj, A. (2020). Rano liječenje selektivnog mutizma. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta. Magisterski rad.
- [3.] Lanz, A. (2018). Selektivni mutizam: put iz tišine. URL: <https://zastare.si/otroci/selektivni-mutizem-pot-iz-tisine/> (20.8.2021)
- [4.] Perednik, R. (2011). The Selective Mutism Treatment Guide. Oakland, Jerusalem.
- [5.] Shipon – Blum, E. (2006). A guide to helping our teachers understand: Understanding selective mutism. URL: <http://www.selectivemutism.org/resources/library/School%20Issues/Helping%20our%20Teachers%20Understand.pdf> (20.8.2021)
- [6.] Zabukovec, T. (2013). Selektivni mutizam - pristupi i podrška. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Diplomski rad.